

מותרת, ולא אכילה גסה, שנפשו של אדם קצה בה.

“ואל בליך לא תתן” — בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית, בשעת קצירת הפירות, רק אז אתה אוכל.

ואילו בשעה שאי אתה נותן לכליו של בעל הבית, כשעדיין לא הגיע גמר מלאכתם, וכגון העוסק בפירות מחוברים שעדיין צריכים לצמוח, אי אתה אוכל!

הקדמה:

פירות של אדם שגדלו בשדהו [בארץ ישראל], הרי הם טבל, ואסור לו לאוכלם עד שיפריש מהם תרומות ומעשרות.

אך לא מיד עם לקיטתם הם נאסרים באכילה משום “טבל”, אלא רק לאחר שיבואו לידי “גמר מלאכתם”, שיסתיימו כל פעולות התיקון של הפירות, ויגיעו לשלב בו הם מוכנים ועומדים לאכילה.

ולכן, קודם לגמר המלאכה, מותרים הפירות באכילה מן התורה. אלא, שחכמים הגבילו את היתר האכילה לפני גמר מלאכה, לאכילת ארעי בלבד.

ובלשון חכמים מצינו, שהשלב בו מתחייבים הפירות במעשר, נקרא “קביעות למעשר”.

שלב זה, הוא לאחר תיקון הפירות, כאשר “נקבע” הדבר, על ידי גורמים מסויימים [כפי שיבואר להלן], שהפירות עומדים מעתה לאכילה.

וכמה דברים נאמרו ש“קובעים” את הפירות לכך שהם מתוקנים ועומדים לאכילה, וחייב להפריש מהם מעתה תרומות ומעשרות. יש

מהם שהם קובעים למעשר מן התורה, ויש מהם שקובעים למעשר רק מדרבנן:

א. משיכניסם בעל הפירות [לאחר האיסוף בשדה], לביתו.

ב. משיכניסם לחצרו.

ג. משעה שיעשה בהם “מלאכת גמר” [אפילו בשדה], כשיעמיד מהם ערימה בשדה, ויחליק פניה, ודבר זה נקרא בלשון חכמים, העמדת “גורן”.

ד. מקח שנעשה בפירות, שאז הפירות שקנה הלוקח, נקבעו לחיוב מעשרות כבר בשדה, גם לפני שהביאם אל ביתו.

אלא שכאמור, אין כל הקביעות הללו שוות. כי יש מהן המחייבות במעשרות מן התורה. ויש מהן, שרק מדרבנן נחשב שבאו לידי קביעותם לחיוב מעשרות.

ובזה באה סוגייתנו לרון, אלו מהן קובעות את חיוב המעשר מן התורה, ואלו מדרבנן.

אמר רבי ינאי: אין הטבל מתחייב במעשר, ומותר לבעלים לאכול ממנו בלי הפרשת תרומות ומעשרות אף שכבר גמר ללוקטם,

עד שיראה פני הבית, שיכניסם לביתו כדרך 19-א
שרגילים להכניס פירות דרך “פני הבית” [חזית הבית].

שנאמר בפרשת וידוי מעשרות, לאחר שקיים הבעלים בכל הטבלים והמעשרות שברשותו כמצווה, שמתודה הבעלים, ואומר: “בערתי [הוצאתי ונתתי את] הקדש [תרומות ומעשרות] מן הבית”.

וכיון שאמרה תורה שביעור ונתינת

המשתמרת.

ומקשה הגמרא: **ורבי ינאי נמי**, המחייב לעשר את הטבל רק לאחר הכנסה לתוך הבית, **הכתיב** "ונתת ללוי לגר, ואכלו בשעריך". והרי אכילתם היא בשער החצר, כיון שהפרשת המעשרות נעשית עם הכניסה לשער החצר, כי החצר שלפני הבית, נמצאת בין השער ובין הבית!?

ומתרצת הגמרא: **ההוא קרא**, "ונתת ללוי בשעריך", **מיבעי ליה**, בא הכתוב "בשעריך" כדי ללמדנו שאין הטבל מתחייב במעשר אלא רק באופן **דמעיל ליה** [כשמכניסין] דרך שער החצר. **לאפוקי דרך גגות וקרפיות, דלא!** שאם הכניס את הפירות דרך הגגות או דרך אחורי החצרות, שלא כדרך הרגילה בהכנסת הפירות, אין הכנסה כזו מחייבת לעשר את הפירות.

מתיב רב חנינא חזאיה לרבי יוחנן ולרבי ינאי, מבריתא:

דתניא: הרי אמרה תורה בפועל העוסק בפירות, שהוא רשאי להיות אוכל מהם "**כנפשיך**", כאילו היתה זאת אכילת בעל הבית. דהיינו, כשם שבעל הבית אוכל, כך **נפשו של פועל** אוכלת!

ומלמד הכתוב: **מה נפשיך**, כמו שבעל הבית אוכל כנפשו, ופטור מלהפריש תרומות ומעשרות קודם אכילתו, כיון שהוא אוכל באמצע הלוקיטה, ועדיין לא נגמרו הפירות כולם להיאסף מן השדה, ולא נגמרה המלאכה. **אף נפשו של פועל**, האוכל מפירותיו של בעל הבית מכח הזכות שזיכתה לו תורה, אוכל כנפשו, ופטור מלהפריש תרומות ומעשרות קודם אכילתו.

המעשרות נעשים "מן הבית", למדנו שמקום חיוב הפרשתם של התרומות ומעשרות הוא בבית.

אלו דברי רבי ינאי.

ואילו **רבי יוחנן אמר**: לא רק הכנסה לבית מחייבת את הפירות להתעשר, אלא **אפילו חצר קובעת**. וכבר בשעת הכנסת התבואה לחצר שלפני הבית, מתחייבים הפירות במעשרות.

שנאמר במעשרות הניתנים לעניים, "ונתת ללוי לגר ליתום ולא למנה, ואכלו בשעריך [בשערי חצרותיך], ושבעו". ומשמע כי מיד עם הכניסה ל"שעריך", לחצר שלפני הבית, אתה חייב להפריש מעשר, ולתת ללוי.

ומוכיח מכאן רבי יוחנן, כי מיד עם הכניסה לחצר, נעשית התבואה לטבל, ומתחייבת במעשר.

ומקשה הגמרא: **ורבי יוחנן נמי**, הסובר שחיוב הטבל להתעשר חל בכניסה לחצר, **הא כתיב** "בערתי הקדש מן הבית", ומוכח מדברי הכתוב ששם הוא מקום חיוב הפרשת המעשרות, וכדלעיל, ולא בחצר!?

ומתרצת הגמרא: **אמר לך רבי יוחנן**, המחייב טבל להתעשר מיד בכניסה לחצר: "מן הבית" האמור כאן, משמעותו היא מן החצר, אלא שקראה התורה לחצר "בית" כדי ללמדנו איזו היא החצר המחייבת במעשרות:

חצר דומיא דבית, שהיא דוקא חצר הדומה לבית. **מה בית**, הוא מקום **המשתמר**, אף **חצר** הקובעת למעשר, היא דוקא חצר

העומדת בנינה, מחוץ לחצר הבית, ונופה, ענפיה הטעונים בתאנים, נוטה לחצר, עפקינן. ונמצא שפועל זה, כאשר הוא לוקט את התאנה ורוצה לאוכלה, הרי הוא אוכל אותה רק לאחר שכבר הכניס את התאנה לחצר.

ולמאן דאמר לבית, ולרבי ינאי שהצריך כניסה לתוך הבית, נעמיד באופן שהיה נוף התאנה נוטה לתוך הבית, והפועל עומד בתוך הבית, ומלקט את התאנים, ומכניסם לבית. (6)

ומצד הכניסה לחצר [לרבי יוחנן] או לתוך הבית [לרבי ינאי], היה מקום לחייב את הפועל לעשר, והוצרכה התורה לפוטרו, וכדלהלן.

ומקשה הגמרא: אי הכי, שמטעם ההכנסה לבית, היה מקום לחייב את הפועל לעשר את התאנה, אם כן, בעל הבית נמי ניהייב!

וכיצד למדנו ממה שהשוותה תורה את אכילת פועל לאכילת בעל הבית, לומר שדין הפועל הוא כדין בעל הבית [ולא כדין לוקח], שפטור מלעשר? והרי בכניסה לבית, גם בעל הבית חייב לעשר!

ומתרצת הגמרא: בעל הבית, שלקט תאנה

ובאה התורה לחדש, שלא תאמר פועל האוכל בזכות עבודתו, דינו הוא כדין "לוקח", הקונה פירות טבל, שהוא חייב להפריש מהם תרומות ומעשרות קודם אכילה, אפילו בשדה.

ולמדנו מזה, הא לוקח סתם, שאיננו פועל, אם הוא קונה פירות שלא התעשרו מבעל הבית, חייב לעשר לפני אכילתו, מפני שהמקח קובע למעשר כמו גמר מלאכה, ובכך חל חיוב לעשרם.

ומוכיח רב חנינא חוזאי מהברייתא הזאת: מאי לאו, מקרא זה, הבא לפטור פועל מלעשר [בניגוד ללוקח], אמור בפועל האוכל בשעת מלאכתו בשדה.

וכיון שהוצרך הכתוב ללמדנו שפועל אינו חייב לעשר כמו לוקח, הרי מוכח, שלוקח סתם, באופן הדומה לפועל, האוכל בשדה, מתחייב לעשר.

וקשה לרבי ינאי ולרבי יוחנן, שהרי לדברי שניהם אין חיוב הפירות להתעשר אלא רק לאחר אסיפת הפירות אל תוך הבית או החצר.

ומתרצת הגמרא: אמר רב פפא: הכא, הפסוק שפוטור פועל מלעשר, בתאנה

אלא של בעל הבית ובית של אחר לא קובע למעשר ואין מקום לחייב את הפועל לעשר מצד שהפירות נכנסו וראו את פני הבית של בעל הבית?

וחידש החזון איש מכח זה שלראית פני הבית צריך להכניס את הפירות לבית ששם הוא קובע את מקום האכילה לפירות לאכלם שם ולא דוקא בית שלו, ומשום כך פועל שקובע עצמו

6. בדין ראיית פני הבית מבואר במשניות במסכת מעשרות שהלוקח פירות מהשדה ובדרך נכנס לבית חבירו והכניס לשם את הפירות אין ראייה זו מחייבת במעשר כיון שאין זה ביתו שלו ואין ראיית פני הבית קובעת אלא בביתו שלו.

והקשה החזון איש אם כן מה הועיל לגמרא שהפועל מלקט אל תוך הבית שיש בפירות אלו ראיית פני הבית והרי אין זה ביתו של הפועל

מהנוף של עץ תאנה הנוטה לתוך ביתו, ואכל, עיניו בתאנתו, כוונתו היא להמשיך וללקוט את יתר התאנים שנשארו באילן, ולכן אין הכנסת התאנה האחת לביתו נחשבת כגמר מלאכה.

ואילו לוקח, עיניו נרצונו וכוונתו, להכניס הביתה, הוא רק] במקחו. בתאנה האחת שלקח לעצמו. ובכך הוא גמר להכניס לבית את כל פירותיו, ולכן הוא חייב לעשר.

ומשום כך הוצרכה תורה לחדש בפועל הלוקט תאנים לתוך הבית, שלא תדונו כלוקח, ותאמר: הרי את הפירות שהוא אוכל מכח זכותו כפועל הוא כבר גמר לאסוף פנימה, ויתחייב מעתה לעשר אותם. לכן קא משמע לן, שפועל נחשב כאילו הוא סמוך על שולחנו של בעל הבית. ולפיכך, דין אכילתו של הפועל היא כדין אכילה של בעל הבית, והוא אוכל פירות שעדיין לא נגמרה מלאכת אסיפתם.

ומקשה הגמרא: ולוקח, מדאורייתא מי מחייב לעשר את הפירות שקנה?! והרי אף אם יעשה בהם גמר מלאכה, ויכניסם לביתו, בכל ענין הוא פטור מלעשר מן התורה, וכפי שתוכיח הגמרא מהברייתא שכך הוא דין לוקח. ואם כן, פועל, פטור הוא מן התורה מלעשר, ואין צריך פסוק מיוחד לפוטרו(7)?!

והתניא, שהרי שנינו: מפני מה חרבו חנויות של בית הינו שלש שנים קודם ירושלים? מפני שהעמידו דבריהם [את הנהגתם] על דברי תורה, שהיו פוטרים עצמם ממה שחייבו חכמים, כיון שמצאו לפרש ולדרוש בפסוקים.

שהיו אומרים, דורשין את הפסוק "עשר תעשר את כל תבואת זרעך וגו' ואכלת", כך:

כיון שהסמיך הכתוב את חיוב המעשר

לכל אותו היום להכניס פירות לתוך בית בעל הבית ולאכול שם הרי זה הבית שלשם הוא מתכוון להביא את הפירות בשביל לאכלם והכנסה לבית כזה ששם הוא קובע את מקום אכילת הפירות מחייבתו אף שאין זה ביתו שלו, מה שאין כן המוליך פירות לביתו ובדרך נכנס לבית חברו אף שהוא אוכל שם מן הפירות אין ההכנסה הזו לבית חברו והאכילה שם אלא כניסה ואכילה ארעית ואת עיקר אכילת הפירות ברצונו לעשות בביתו וראיית פני הבית לא נעשית אלא בבית ששם הוא קובע מקום להנחת הפירות ולאכילתם.

7. וקושיה הגמרא היא, שבכל מקרה הפועל פטור מלעשר, אף אם דינו כלוקח, כיון שמן

התורה לוקח פטור מלעשר. והקשו התוספות לשיטת ר"ת והרמב"ם (יובא להלן בהערה) שכשהלוקח גומר את הפירות ועושה מהם גורן וערימה וממרחם אין בו פטור לוקח כיון שהפירות נתחייבו במעשר ברשותו, אם כן, פועל המלקט מבעל הבית הרי כשהוא זוכה בפירות עדיין לא נגמרה מלאכתם שאין פועל אוכל אלא בדבר שלא נגמרה מלאכתו ורק אחר כך כשהוא לוקט הוא גומר את מלאכתם. נמצא שגמר המלאכה נעשה ברשות הפועל ולא שייך בו פטור לקוח?

והוכיחו התוספות שלדעת רבנו תם אין הפועל זוכה בפירות אלא בשעה שהוא כבר נוטל ומכניס לתוך פיו, ולאחר הלקיטה כשאסף הפועל את הפירות שברצונו לאוכלם הרי כבר